

Ježková, Veronika

[Foucault, Michel. Zrození biopolitiky]

Pro-Fil. 2009, vol. 10, iss. 2, pp. -

ISSN 1212-9097

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/pf10-2-7>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/138992>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Michel Foucault *Zrození biopolitiky* (kurz na Collège de France v letech 1978-1979). Překlad a doslov Petr Horák. 1. vyd. Brno: CDK, 2009, 352 s., ISBN 978-80-7325-181-9.

Zrození biopolitiky je jedním z několika textů¹, které dokládají Foucaultovo působení na Collège de France. Vzhledem k přednáškové formě představuje Foucaulta jako učitele a odhaluje tak jeho jinou tvář, než jakou známe z textů, které psal se záměrem publikovat (je známo, že přednášky z Collège de France byly posluchači zaznamenávány a knižní podoba je potom kompromisem mezi tímto záznamem, písemnými podklady k přednášce a prací editora). Čtenáře zcela jistě zaujme, že kniha v rámci kultu osobnosti obsahuje i Foucaultova přeráznutí, popř. informace, že Foucault přednášel ve středu a jeho přednáška končila v devatenáct patnáct.

Jako již tradičně vychází Foucault při svých analýzách z historických faktů, které interpretuje svérázným způsobem, historickou erudici jako uvěřitelný základ všech analýz mu však nelze upřít. Metodicky postupuje tak, že poukazuje na jisté proměny v dějinách (a tyto změny typicky situuje do 18. století) a následně dedukuje důvody a důsledky těchto změn. Foucaultův obdivovatel najde i v tomto textu „svého“ Foucaulta včetně jeho typických filozofických metod (z nichž jedna je například postup od praxe k univerzálii – tedy od historické skutečnosti k tvrzení obecného; ovšem jako obvykle toto Foucaultovi nestačí a sám vlastně konstruuje problém, který chce potom analyzovat).

„Je to v podstatě týž problém, který jsem si kladl ohledně šílenství, ohledně nemoci, ohledně zločinnosti, ohledně sexuality. Ve všech těchto případech nešlo o to ukázat, jak to, že byly tak dlouho skryty, než byly objeveny, nešlo o to ukázat, že tyto případy nejsou pouhými hanebnými iluzemi nebo ideologickými produkty, které je třeba rozptýlit světlem rozumu, jenž konečně dosáhl zenitu. Šlo o to ukázat, jakým křížením se celé série praktik – od okamžiku, kdy jsou uspořádány podle určitého režimu pravdy - jakými interferencemi tato série praktik mohla způsobit, že to, co neexistuje (šílenství, nemoc, zločinnost, sexualita atd.) se přece jen čímsi stane, čímsi, co přesto nadále neexistuje.“²

Obsahově je kniha pokusem o genealogii fenoménu „umění vládnout“. Chce prozkoumat „umění vládnout“, vycházejíc přitom nikoliv z ideálního způsobu vládnutí, ale z praxe, a sledovat, jak se tato praxe racionalizuje. Foucault popisuje proměnu mezi dvěma (jím konstruovanými) typy vládnutí, resp. dvěma pojetími vlády. V 16. století se objevuje tzv. *státní rezona*, která přináší první pokus o racionalizaci určité vládnoucí praxe. Je něčím mezi existujícím státem a tím, co ještě neexistuje. Jejím cílem je vytvořit silný, trvalý a solidní stát, bránící své zájmy. Záhy však vyvstane otázka, která nutně racionalizaci vládnutí provází – jak vytvořit silný stát (tj. stát, který není slabší než ostatní státy) a zároveň se nestát totálním a globálním impériem? Stát představuje specifickou diskontinuitní realitu, jež kombinuje cíle omezené (vzhledem k ostatním státům) a neomezené (vzhledem k občanům, resp. poddaným). *Státní rezona*, existující v 16. a 17. století, v sobě principiálně nesla mechanismus vnějšího omezení panovníkovy autority (např. panovníka omezuje Bůh). 18. století však přináší tzv. *moderní vládní rezonu*, která musí principy sebeomezení najít sama v sobě. Přichází éra tzv. poli-

¹ Dále např. „*Je třeba bránit společnost*“, „*Les anormaux*“, ad.

² Foucault, M. *Zrození biopolitiky*. Brno, CDK, 2009, s. 30.

tické ekonomie, která si také klade otázky „Jak dobře vládnout?“ (potažmo rovněž „Jak vytvořit silný a solidní stát?“), což ovšem znamená odpovědět na otázku „Co omezuje moc suveréna, pokud to není Bůh?“. To, čím se pak teorie dobré vlády zabývají, není „Jak ideálně vládnout?“, ale „Jak vládnout co nejméně?“, což je, společně s důvěrou v pravdivost trhu³, jedním z principů liberalismu. V nové éře se již neuvažuje o legitimitě vlády, ale o její užitečnosti a úspěchu. Nutným problémem, který vyvstává, je funkce a založení veřejného práva, resp. jakou roli má veřejné právo ve společnosti, v níž vládne ekonomie.

Dále *Zrození biopolitiky* analyzuje v největší míře právě liberalismus a neoliberalismus (konceptuálně i historicko-teritoriálně). Mezi 3 hlavní rysy liberalismu podle Foucaulta patří: pravdomluvnost trhu, omezení prostřednictvím kalkulace užitečnosti vlády a pozice Evropy jako regionu neomezeného ekonomického vývoje ve vztahu ke světovému trhu. Liberalismus v sobě, vzhledem k důvěře v ekonomii, nese kontrolní a limitační procedury technické racionality (pokud začneme uvažovat v měřítcích užitečnosti, musíme věnovat větší pozornost kontrole – např. pokud chceme mít ekonomický prospěch z pracujících vězňů, je třeba ve věznici zefektivnit kontrolní mechanismy). Foucault poněkud rozporně poukazuje na to, že založit vládu na ekonomii (resp. na principu pravdivosti tržní ekonomiky) nelze⁴, nicméně zároveň přiznává, že právě vzhledem k neexistenci univerzálního subjektu ekonomického vědění je jistá role ekonomického myšlení ve vládě neoddiskutovatelná. Právě nemožností nahlédnout v jeden okamžik všechny ekonomické principy a jevy, které spolupůsobí⁵ (tj. nemožností absolutní predikce), může ekonomický faktor bránit sjednocujícímu směřování státu, které je vlastní totalitním režimům založeným na stranickém vládnutí, a stát takto existuje tak, jak má – jako subjekt „bez vnitřnosti“⁶, jako subjekt, který musí balancovat mezi vládnutím a nevládnutím a neustále vymezovat vztahy vládnoucích a ovládaných.⁷

Zrození biopolitiky je inspirující v době, která přináší otázku po možnosti a nutnosti omezení vlády, v době, která má fobii ze státu a ze státních intervencí a která věří v přirozenost a pravdivost společnosti založené na tržní ekonomice. Přináší podnětnou analýzu liberalismu a ekonomických faktorů vládnutí a určitou teorii státu a vlády. Za nešťastné a problematické však považuji to, že se čtenář o zrození biopolitiky⁸ nedozví ani slovo a autor tak nesplní, co si v začátku předsevzal, a vlastně tak klame názvem kurzu a tedy i knihy.

Veronika Ježková

³ Trh byl v 17. stol. místem spravedlnosti – nejhudší si mohli v jistém slova smyslu koupit totéž, co nejbohatší (cena byla stejná).

⁴ Protože existuje rozpor mezi ekonomickou a společenskou racionalitou (pokud mám příležitost zisku, udělám téměř cokoliv x vazby společnosti mě vedou k tomu, že zůstanu ve své komunitě i přesto, že jinde mohu zbohatnout).

⁵ Kvůli neexistenci univerzálního, popř. vševědoucího pozorovatele.

⁶ Tj. nemající existující podstatu, nitro, které by se dalo odhalit. Foucault, M. *Zrození biopolitiky*. Brno, CDK, 2009, s. 79.

⁷ Homo oeconomicus říká vládnoucímu suverénovi: „Ty nesmíš, ale proč nesmíš? Nesmíš proto, že nemůžeš. A ty nemůžeš ve smyslu toho, že „jsi bezmocný“, a proč jsi bezmocný, proč nemůžeš? Nemůžeš proto, že nevíš, a ty nevíš, protože nemůžeš vědět.“ Tamtéž, s. 247.

⁸ Tím je myšlen „způsob, jakým docházelo k pokusům od 18. století racionalizovat problémy kladené vládní praxi jevy, jež jsou vlastní populaci živých lidí: zdraví, hygiena, porodnost, dlouhověkost, rasy...“ Tamtéž, s. 273.